

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง กระบวนการเกิดผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาผู้ที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคมในจังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติภายใน 7 ชุมชน
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติทั้ง 7 ท่าน
3. เพื่อศึกษาบทบาท ผลงานของผู้นำตามธรรมชาติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่ได้รับรางวัล “คนดีศรีสังคม” อันเป็นรางวัลซึ่งมอบให้แก่บุคคลที่ประกอบคุณงามความดี เสียสละ และอุทิศตนเองเพื่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่ได้รับรางวัลภายในจังหวัดสงขลา ได้แก่

1. นายพริ้ม นันทรัตน์ รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2533
2. นายชบ ยอดแก้ว รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2534
3. นายลักย์ หนูประดิษฐ์ รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2535
4. นายหรรน หมดหลี รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2536
5. นายอัมพร ค้วงปาน รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2538
6. นายเค๊า แก้วเพชร รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ. 2540
7. พระครูพิพัฒนโชติ (พระอธิการทอง เตชบุญโญ) รับรางวัลคนดีศรีสังคม
ปี พ.ศ. 2541

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะเจาะลึก (Indepth Interview) ด้วยประเด็นคำถามที่ได้ตั้งไว้แล้ว

สรุปผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติภายใน 7 ชุมชน สามารถสรุปผลการวิจัยออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ปัจจัยการเกิดผู้นำตามธรรมชาติ จากการศึกษาภูมิหลังของผู้นำทั้ง 7 ท่าน พบว่า สอดคล้องกับสมมติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) ที่ตั้งไว้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ การปลูกฝังและอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาและญาติพี่น้อง ให้มีจิตใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจนที่ตนเองเคยประสบมา ผลการศึกษาพบว่าเป็นไปตามสมมติฐาน คือ บิดามารดาและญาติพี่น้องมีอิทธิพลต่อผู้นำในด้านความคิดและการกระทำ โดยการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือเพื่อนบ้าน เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ความขยันอดทนในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการที่ผู้นำทั้ง 7 ท่านล้วนแต่ได้สัมผัสกับความยากจนมาตลอด กล่าวคือ ในวัยเด็กก็ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงาน เมื่อทำงานก็ต้องต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากินอยู่ในชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมของความยากจน สิ่งเหล่านี้ได้บ่มเพาะให้ทุกคนเป็นคนที่เห็นใจคนยากจน และได้ทำงานอุทิศตนให้กับการพัฒนา และพบว่ามีปัจจัยเพิ่มเติมที่ทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ คือ ผู้นำเป็นผู้ช่วยเหลือพัฒนาชุมชน ผู้นำใช้เวลาว่างจากอาชีพหลักมาช่วยทำกิจกรรมชุมชนช่วยเหลือผู้นำคนก่อนทำงานพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ การเป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้านทำให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความสามารถ ผู้นำทุกคนได้รับการปลูกฝังและเลี้ยงดูจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง และยึดมั่นในหลักศาสนา อีกทั้งอุปนิสัยส่วนตัวชอบช่วยเหลือผู้อื่น ในสังคมชนบทจะนับถือผู้ที่มีคุณธรรม อีกทั้งผู้นำทั้ง 7 ท่าน เป็นผู้มิถุมิถุมีฐานะอยู่ในชุมชน ตั้งถิ่นฐานไม่ย้ายไปที่ใดอีก ทำให้ชาวบ้านเชื่อได้ว่าผู้นำจะรับผิดชอบทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดี

1.2 กระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติของผู้นำทุกคนมี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

- ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหาของชุมชนที่ผู้นำชุมชนได้พบเห็น
- ขั้นตอนที่ 2 ผู้นำค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชน
- ขั้นตอนที่ 3 ผู้นำนำวิธีการที่ได้ศึกษาว่าเหมาะสมไปลงมือปฏิบัติ
- ขั้นตอนที่ 4 ผู้นำได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

2. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติทั้ง 7 ท่าน จากการศึกษา พบว่า ผู้นำทั้ง 7 ท่านมีคุณลักษณะเด่นร่วมกัน คือ

- เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต
- เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

- เป็นผู้ที่มีความเสียสละ อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ
- เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาบทบาท ผลงานของผู้นำตามธรรมชาติ พบว่า บทบาทที่สำคัญของผู้นำทั้ง 7 ท่าน คือ

- บทบาทเป็นผู้นำทางความคิดให้กับชาวบ้าน
- บทบาทเป็นผู้ชักจูงโน้มน้าวให้ชาวบ้านมาร่วมกันพัฒนาชุมชน
- บทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ

ผลงานของผู้นำทั้ง 7 ท่าน จากการศึกษาสรุปได้ว่าผลงานของผู้นำ คือ

- ผู้นำ 6 ท่านเป็นแกนนำริเริ่มตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเพื่อให้เป็นสถาบันหลักของชุมชน

- หรน หมดหลี เป็นผู้พัฒนาองค์ความรู้ทางการเกษตรชาติ อาศัยหลักการพึ่งพิงในธรรมชาติเพื่อเกื้อกูลและอยู่ร่วมกัน

- ผู้นำทั้ง 7 ท่านได้นำความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เกษตรชาติที่ตนเองค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบผลสำเร็จไปแล้วออกมาเผยแพร่ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ นำไปแก้ไขปัญหาและปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตและชุมชนของตนต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยการเกิดผู้นำตามธรรมชาติสอดคล้องกับการศึกษาของ สัมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุตระภูท และชื่น ศรีสวัสดิ์ (2537 : 46) เรื่อง ศักยภาพผู้นำและเครือข่ายของผู้นำท้องถิ่น ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้นำมีบทบาทเป็นผู้นำ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครอบครัวปัจจุบัน คุชวิตของผู้นำ มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนผู้นำทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้นำประสบปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาความเดือดร้อนทางการดำรงชีพของชาวบ้าน รวมทั้งการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ทำให้ผู้นำมีโอกาสแสดงศักยภาพของตนเองออกมา สอดคล้องกับการศึกษาของ จำนงค์ จิตรนิรัตน์ (2541 : 28-32) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อผู้นำว่า ชุมชนที่อยู่

กันตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ชาวบ้านจะรู้จักกันดี โดยเฉพาะผู้นำตามธรรมชาติซึ่งมักจะเป็นผู้นำรุ่นแรกๆ ในระบบใหม่ (กรรมการชุมชน)

กระบวนการเกิดผู้นำ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 เกิดปัญหากับตนเอง ครอบครัว และชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ สมชาย พงษ์เทพิน จากวิทยานิพนธ์เรื่อง สถานการณ์และโอกาสในการเข้ามาเป็นผู้นำองค์กรชุมชน กล่าวว่า ผู้นำเกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหา และเรียนรู้ปรับบทบาทเข้ามาเป็นผู้นำ

ขั้นตอนที่ 2 การแก้ปัญหา ผู้นำจะหาวิธีเพื่อแก้ปัญหา จากการศึกษาของ สัมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุยตระกูล และชั้น ศรีสวัสดิ์ (2537 : 46) กล่าวว่า ผู้นำจะกล้าทดลองทำสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้ลองผิดลองถูก มุ่งมั่นต่ออุปสรรค

ขั้นตอนที่ 3 ประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจและพึ่งตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ ภมรรัตน์ สุธรรม (2546 : 76) เรื่อง พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก คือ ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเองในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถในการออม การลงทุน ด้านสังคมวัฒนธรรม มีจิตสำนึกพึ่งตนเอง ด้านการเมือง ชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกได้ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ ด้านเทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้ออกมาเป็นที่รู้จักของสาธารณชน สอดคล้องกับงานของ เสรี พงศ์พิศ (2545 : 5) กล่าวว่า นโยบายของรับที่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยอาศัยผู้นำในหมู่บ้านเป็นแกนนำหลักในการพัฒนาชุมชน ให้ผู้นำออกมาเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสม ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา โดยสนับสนุนให้พวกเขาได้นำความรู้ไปเผยแพร่ยังชุมชนอื่นๆ ออกเดินทางเป็นวิทยากร บอกเล่าสิ่งที่พวกเขาได้ทำมาแล้ว เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้กับชุมชนอื่น ทำให้ผู้นำมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของคนทั้งประเทศ

ผลการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติ คือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง เสียสละ อดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 113-114) กล่าวว่า ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม สนใจทำงานส่วนรวมและมีจิตใจอยากช่วยเหลือ เช่นเดียวกับ อุทัย ดุลยเกษม และอมรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 28-66) ที่กล่าวว่า ชุมชนจะยอมรับให้คุณธรรมเป็นแหล่งกำเนิดหรือฐานอำนาจมากกว่าความรู้และความร่ำรวย แต่เป็นบุคคลที่แสดงตนให้ชุมชนเชื่อมั่นแล้วว่ามีคุณธรรม

บทบาทของผู้นำตามธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่า มีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดให้กับชาวบ้าน บทบาทเป็นผู้ชักจูง โน้มน้ำวให้ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาชุมชน บทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาของ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 251-252) เรื่อง ผู้นำชุมชนและโครงสร้างอำนาจ ที่กล่าวว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา โดยแบ่งเป็น บทบาทภายนอก คือ การแนะนำความรู้ใหม่ๆ มาเสนอแนะชาวบ้าน เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายนอก บทบาทภายใน คือ ชักจูงชาวบ้านให้มาร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้าน การสร้างสาธารณประโยชน์ ทำงานร่วมกับชาวบ้าน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้าน ในด้านความประพฤติส่วนตัว สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ที่กล่าวว่า ผู้นำตามธรรมชาติมีบทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่

1. บทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ คือ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง
2. บทบาทด้านการสาธารณสุข คือ เผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคต่างๆ ที่มักเกิดในชุมชน
3. บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความรู้ ความประพฤติ และการดำเนินชีวิต
4. บทบาทด้านการเมืองการปกครอง คือ ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนเพื่อประโยชน์ด้านการเมืองการปกครอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง กระบวนการเกิดผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาผู้ที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคมในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) ไม่มีการมอบรางวัลคนดีศรีสังคมเนื่องจากกระทรวงวัฒนธรรมได้แยกกับกระทรวงศึกษาธิการทำให้งานขาดช่วงและไม่มีผู้สานต่อ แต่มีการทำเรื่องครุภูมิปัญญาไทยแทน ซึ่ง ขบ ยอดแก้ว, ลักข์ หนูประดิษฐ์, อัมพร ด้วงปาน, เคล้า แก้วเพชร และ พระครูพิพัฒนโชติ ได้รับเลือกเป็นครุภูมิปัญญาไทยด้านการบริหารจัดการทุน ส่วน หรน หมัดหลี ได้รับเลือกเป็นครุภูมิปัญญาไทยสาขาเกษตรผสมผสาน ผู้วิจัยเห็นว่า รางวัลคนดีศรีสังคมเป็นรางวัลที่มีประโยชน์ เป็นกำลังใจให้กับผู้นำชุมชน และเป็นแบบอย่างให้แก่คนในสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ควรฟื้นฟูให้มีการมอบรางวัลนี้ต่อไป

2. หากมีผู้สนใจจะทำเรื่องเกี่ยวกับผู้นำการศึกษาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรของผู้นำก็ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เนื่องจากจะได้ศึกษาว่าผู้นำมีวิธีการจัดสรรทรัพยากรอย่างไรจึงประสบผล สำเร็จ หรือมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไรในการจัดสรรทรัพยากรในแต่ละชุมชน